

Eugeni d'ORS

Els fenòmens de l'atenció

Presentació de Xavier Pla

Edició, introducció i notes de Víctor Pérez i Flores

Santa Coloma de Queralt: Obrador Edèndum, 2017, 129 p.

En un dels innombrables pròlegs que va arribar a escriure, concretament en aquest cas per a *L'imperialisme cultural d'Eugeni d'Ors* (Columna: 1989), de Joan Tusquets, Albert Manent assentava categòric que «la seva reivindicació [d'Ors], per molt crítica o triomfalista que sigui, constitueix un fenomen cíclic de la cultura catalana. Ell mateix és una mena d'*eon* i, sobretot, una constant històrica, de flux i reflux» (p. 10).

I bé, la tal constatació, certa en el seu moment, no ha parat, de llavors ençà, d'evindicar-s'hi com a cada cop més. No es tracta ara aquí, evidentment, de fer la relació de tots els retorns orsians esdevinguts al llarg d'aquests trenta anys. Però sí que pagarà la pena de fixar-nos en dos dels més recents, especialment en el darrer. Resultants tots dos de l'exhumació de sengles manuscrits fins ara inèdits de l'homenot sempre en qüestió.

El primer d'aquests, a cura de Xavier Pla (Quaderns Crema: 2009). Amb el títol de *La curiositat*. Redactat entorn de l'any 1911. Un breu assaig d'exposició divulgativa de la història de les ciències, sots pretext del concepte genèric que li dona nom, la curiositat. Teoritzada aquesta per Ors com a fonament psicològic, de base en principi doncs científica, de l'idealisme hegelian —segons podríem col·legir pel nostre compte. I sobre la qual el nostre autor s'estén més en els quatre textos inclosos a tall d'apèndixs en aquesta edició que no pas pròpiament en l'assaig en si.

El segon dels retorns al·ludits ens arriba ara, en una pulcra edició segons és habitual d'Obrador Edèndum, de la mà de Víctor Pérez. Filòsof doblat en aquest cas també de filòleg. Amatent com a tal a la contextualització d'un escrit concebut per Ors a manera d'un curs que va impartir durant el 1909, d'antuvi a l'abril i després al desembre. Any, doncs, partit per la Setmana Tràgica, en què, recorda Víctor Pérez, «la ciutat està presa per la turba, els pistolers... i la por» (p. 29; hauria potser també calgut afegir-hi: i per les anomenades *fuerzas del orden*). I en què «Maragall s'ocupa de vociferar dicteris contra el quietisme de la burgesia catalana» (ibídem; formulació aquesta prou encertada si no fos per la contundència dels termes emprats per qualificar la dissensió maragalliana envers la seva pròpia classe).

Ara, allò de més substantiu de l'aportació feta per Víctor Pérez està que no es tracta de cap al·legat hagiogràfic. Ans al contrari. Ja que, tot advertint-nos que som simplement davant «unes anotacions orientatives destinades a la locució oral» (p. 27), on «el pensament de l'autor es troba expressat d'una manera més franca, directa i, sobretot,

amb menys artifici que en la seva obra periodística [la del *Glossari*]]» (p. 23), i tot fent-nos així mateix avinent que «la finalitat del curs no és, per tant, l'atenció, sinó la importància del viure científic a Catalunya» (p. 42-43), Víctor Pérez demostra, a través d'un circumstanciat resseguiment de fonts i d'anàlisi textual (p. 70, n. 26; p. 77, n. 38; p. 78-79, n. 40; p. 107, n. 9; p. 111, n. 16; p. 113, n. 24; p. 122, n. 7), que el discurs orsià, en aquest cas, «és un enfilall notable de despropòsits formals i intel·lectuals» (p. 39), amb tot d'«inexactituds i impostures» (ibídem), resultat d'unes «pràctiques, diguem-ne, poc curoses i fraudulentess» (p. 40), de manera que «aquest treball resultaria, des del punt de vista acadèmic [sobretot en temps com els actuals, cabria concloure igualment pel nostre compte], no només insuficient, sinó, fins i tot, al límit d'allò que es pot considerar honest» (p. 39).

Doncs deunidó. Ara: el mateix Víctor Pérez no s'està per això de subratllar (p. 42) la dimensió no pas argumentadament científica, sinó deliberadament retòrica del text. Amb vista aquesta, per part d'Ors, a commoure «amb vèrbola inflamada el seu auditori, convertit en milícia, a favor de la seva tesi: la inquietud» (p. 41). Ja que, al capdavall, sempre en l'oportuna apreciació de Víctor Pérez, «l'objectiu principal del curs no és explicar què és l'atenció sinó centrar l'atenció en l'assimilació de certs valors socials i culturals» (p. 44).

Quasi tot s'hi valia, doncs, a l'hora, ja que no d'«aprendre, confrontar i criticar coneixements subtils sobre el tema de l'atenció», sí que almenys a la de «constatar la possibilitat que a Catalunya sigui possible assistir a cursos d'alta cultura com els de París» (p. 25-26).

O per dir-ho en paraules del mateix Ors: «Jo aspiro amb aquestes reunions esporàdiques [les del curs impartit] a un resultat moral i —ambiciono dir-ho— a un resultat nacional» (p. 128). Sols assolible, sempre segons ell, més que no pas per mitjà d'«una exposició crítica, per extensa i per detinguda que sigui» o d'una «preparació [...] doctrinària», sí que tanmateix aconseguible a còpia d'una educació «sentimental, de caràcter, plenament vital», en què «les formes més diverses de reunió i de sociabilitat humana, fins les més extraacadèmiques, fins les més aparentment extracientífiques» contribuïssin eficaçment a iniciar «disposicions, hàbits, ritme en la vida» (p. 128-129, n. 22).

Una declaració conclouent que ens mena a un dels tres aspectes d'aquest assaig —ara convenientment rescatat de l'oblit— corroboratius si més no, com a mínim, de tres constants en el pensament del seu autor.

N'és la primera aquesta: la de la importància que Ors sempre va atorgar a la ritualitat, com ara per exemple «la d'anar a prendre el te els diumenges a ca la senyora del professor, o la d'anar a saludar en el seu hotel el savi estranger de pas» (p. 129, n. 22), i que, més intel·lectualment, il·lustra aquí tot parafrasejant William James: «no és cert que plorem perquè estiguem tristos, sinó que estem tristos perquè plorem» (p. 93; veg. també n. 14 de l'editor a p. 89-90), a més de tenir possiblement *in mente* el que ja havia apuntat a la glosa «Entorn de l'educació de la voluntat (III)», de 10-IX-1906, en l'únic punt en què probablement coincidien jesuïtes i jansenistes: «Sant Ignasi de Loiola com Pascal no es cansen de recomanar els actes externs com a extremadament propis per a dotar a l'ànima de la fe mateixa».

Segona constant ho fóra la dels plantejaments estructuralistes, entesos com a binarisme diferencial, i que en aquestes pàgines Ors personifica en la llegenda creada entorn de la mort d'Arquimedes a mans de les tropes romanes expugnadores de Siracusa, víctima el savi d'aquestes tant per causa indistintament d'un excés d'atenció en allò que estava estudiant en aquell precís moment, com d'un de distracció envers la soldadesca que estava irrompent amb violència dins casa seva (p. 73-74), ja que «el secret del bon mirar consisteix a no mirar-ho tot, que l'atenció a unes coses vol dir la distracció envers unes altres» (p. 87).

I, encara, tercera constant, la de l'idealisme, inequívocament manifest i explícit en aquestes pàgines quan el nostre autor sentència que «allò que anomenem *interès* no és —ni tan sols en l'esperit— alguna cosa d'existent per ella mateixa, sinó la qualificació del resultat d'una suma d'experiències anteriors adquirides per l'esperit —o per ell heretades— sobre l'objecte i entorn d'ell» (p. 110). Asseveració encara compartible avui dia si convenim que, certament, la realitat humana, la que sigui, com ara posem per cas aquesta de l'*interès*, és sempre una construcció social, no pas preexistent doncs. Però que ben altrament, si veiem i ens interessem tan sols per allò que sabem, és perquè aquest saber previ ha esdevingut possible gràcies a unes altres realitats de base prèvies que poc tenen a veure amb les agudeses innates de l'esperit. O per dir-ho amb el conegut quiasme establert per Marx: no vivim [ni sabem] segons pensem, sinó que pensem [i sabem] segons vivim.

Benvinguda sigui en definitiva aquesta nova baula en el procés de reconstrucció i de valoració de l'obra orsiana. La d'un clàssic que, com a tal, retorna; tant en el sentit intransitiu del verb com en el transitiu —i baldament sigui per continuar un hom, molts homs, controvertint-s'hi.

Josep Murgades
Universitat de Barcelona